

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ У СПОЖИВЧОМУ КРЕДИТУВАННІ

Анотація. У статті розглянуті методи оцінки позичальника, а також доведена ефективність використання скорингової моделі при видачі споживчого кредиту в умовах невизначеності та ризику на прикладі конкретного банку.

Ключові слова: споживчий кредит, ризик, кредитний ризик, скоринг.

Вступ. Останнім часом в Україні спостерігається певний бум банківського споживчого кредитування. Причому відбувається зростання не лише абсолютних величин кредитів, наданих банками фізичним особам, а й питомої ваги споживчих кредитів у загальній сумі банківських кредитів. Це свідчить про позитивні тенденції у сфері банківського споживчого кредитування. Разом із тим необхідно зазначити, що вітчизняні банки зіткнулися з проблемою неповернення населенням отриманих кредитів. Це підкреслює актуальність розробки методик оцінки кредитоспроможності фізичних осіб і ризику банків при наданні споживчих кредитів.

Адекватним заходом, що знижує ризик банку та дозволяє оптимально вирішувати завдання, є кредитний скоринг, що являє собою математичну або статистичну модель, за допомогою якої банк визначає, наскільки велика ймовірність, що даний потенційний позичальник поверне кредит у встановлений строк.

Останнім часом в Україні метод скорингової оцінки стає все популярнішим, хоча західні банки скорингова методика застосовують досить давно й ефективно.

В Україні застосування скорингових систем почалося порівняно недавно. Розробці методик присвячені дослідження О. Терещенка, О. Черняка, А. Камінського та інших авторів [1]. Серед українських банків відразу з'явилися бажані застосувати неадаптовані західні інструменти зменшення кредитних ризиків, проте актуальною залишається проблема формалізованої оцінки факторів кредитування в умовах економічної невизначеності.

Постановка завдання. Основна мета цієї статті – визначення рівня ризиків методом застосування скорингових моделей оцінки кредитоспроможності позичальника при видачі споживчих кредитів на прикладі конкретного банку.

Результати. Одним із можливих способів оцінки кредитоспроможності позичальника є так званий метод рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальника, який дуже широко розповсюджений у західних банках. Але останнім часом його часто починають використовувати й українські банки. Тому має сенс розглянути детальніше цей метод оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи [4].

Для визначення узагальненого показника фінансового стану позичальника необхідно розрахувати показники, значення кожного помножити на вагоме значення та знайти суму всіх значень. Після цього визначається клас позичальника за рейтинговою шкалою.

Первинні дані про клієнта наведено в табл. 1. Даний позичальник подав заяву на отримання кредиту на купівлю автомобіля в розмірі 100 тис. грн терміном

на п'ять років. На цей момент у банку рівень відсоткової ставки за такими кредитами перебуває на рівні 20 % річних [6].

Таблиця 1

Первинні дані про позичальника-фізичну особу

Показник	Значення
Вік позичальника, роки	45
Стаж роботи, роки	20
Безперервний стаж роботи, роки	3
Розмір заробітної плати, грн.	4000
Комунальні та квартирні витрати, грн.	450
Плата за користування автостоянкою, грн.	100
Плата за користування кабельним телебаченням, грн.	30
Депозитний рахунок у «Приватбанку», дол.	5000
Річна ставка за депозитом у валюті, %	18
Сімейний стан	Одружений, має 1 дитину
Наявність кредитної історії	Відсутня
Наявність власної нерухомості	3-кімнатна квартира

Тобто, як видно з табл. 1, цей кредит буде забезпечений заставою в достатній кількості.

Наступний крок – рейтингова оцінка позичальника. В табл. 2 розглянуто доходи та витрати позичальника-фізичної особи.

Таблиця 2

Доходи та витрати позичальника (сім'ї)

Показник	Значення показника, грн.	
	Позичальника	Інших членів сім'ї
Доходи:		
Заробітна плата	4000	3000
Доходи від заощаджень та цінних паперів	75	
Всього доходи:	7075	
Витрати:		
Податок з доходів фізичних осіб	600	450
Комунальні платежі	450	
Інші витрати	1300	
Всього витрати:	1900	

Як видно з табл. 2, загальний дохід клієнта-фізичної особи складає 7075 грн у місяць, а витрати 1900 грн. Визначення узагальненого показника фінансового стану позичальника наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Показники фінансового стану позичальника-фізичної особи

Показник	Розрахункове значення показника	Вагомість	Значення показника з урахуванням вагомості (2*3)
1	2	3	4
Коефіцієнт платоспроможності позичальника (Кпп)	1,63	8	13,04
Коефіцієнт платоспроможності сім'ї (Кпс)	1,77	7	12,39
Вік позичальника (ВП)	2	1	2
Наявність власної нерухомості (ВН)	1	1	1
Наявність постійної роботи (ПР)	2	1	2
Безперервний стаж роботи (БС)	1	1	1
Погашення кредитів у минулому (ПМ)	1	1	1

Оцінка фінансового стану позичальника здійснюється за допомогою таких коефіцієнтів та факторів [3]:

- 1) коефіцієнт платоспроможності позичальника (Кпп);
- 2) коефіцієнт платоспроможності сім'ї (Кпс);
- 3) вік позичальника;
- 4) наявність власної нерухомості (ВН);
- 5) наявність постійної роботи (ПР);
- 6) безперервний трудовий стаж;
- 7) погашення кредитів у минулому.

Коефіцієнт платоспроможності характеризує здатність позичальника забезпечувати своєчасні розрахунки.

Коефіцієнт платоспроможності сім'ї (Кпс) обчислюється із співвідношення місячного доходу сім'ї до всіх місячних витрат, включаючи витрати по позичці (формула 1) [3]:

$$K_{пс} = \frac{МДС}{МВС + МПП}, \quad (1)$$

де МДС – місячний дохід сім'ї;

МВС – місячні витрати сім'ї;

МПП – місячні витрати по позичці (у розрахунок приймається позичка, яку планує одержати позичальник).

Теоретично значення (Кпс) повинне бути не меншим за 2,0.

У разі, якщо позичальник не має сім'ї або відсутнє поручительство члена сім'ї, коефіцієнт (Кпс) не визначається.

Коефіцієнт забезпеченості (Кз). Теоретичне значення (Кз) не менше 1,5. Одним із засобів забезпечення повернення кредиту є застава (2) [3]:

$$K_з = \frac{B_з}{C_к}, \quad (2)$$

де $B_з$ – вартість застави;

$C_к$ – сума кредиту і відсотків.

Залежно від стану платоспроможності, фінансової стійкості, солідності та можливості виконувати свої зобов'язання перед банком фізична особа-позичальник повинна бути віднесена до одного з п'яти класів

Для визначення класу позичальника визначається інтегрований показник його фінансового стану, який розраховується на підставі наведених вище коефіцієнтів, їхніх вагомих значень та вагомих коефіцієнтів аналітичних груп. Тобто оцінка фінансового стану позичальника і віднесення його до відповідного класу надійності здійснюються після узагальнення визначених коефіцієнтів та розрахунку інтегрованого показника.

Наявність власної нерухомості (ВН) може набувати таких значень:

ВН = 1 при наявності власної нерухомості;

ВН = 0,5 – нерухомість знаходиться у власності іншого члена сім'ї;

ВН = 0 – немає власної нерухомості.

Наявність постійної роботи (ПР) може набувати таких значень:

ПР = 2 при стажі роботи на постійному місці понад 3 роки;

ПР = 1 при стажі роботи на постійному місці від 1 до 3 років;

ПР = 0 при стажі роботи менше 1 року.

Ця методика рейтингової оцінки кредитоспроможності фізичної особи-позичальника розроблена для умов нашого середовища і широко застосовується банками України.

Якщо підсумувати значення колонок, де розраховано значення показника з урахуванням вагомості, то видно, що сума балів дорівнює 32.

За цією методикою запропонована така рейтингова шкала, за якою можна віднести позичальника до будь-якого класу: якщо позичальник набрав менше 15 балів, то його відносять до класу Д; якщо від 15 до 20 – то до класу Г; якщо від 20–25 – то до класу В; якщо від 25–30 – то до класу Б, а якщо понад 30 балів, то позичальник потрапляє до класу А.

Отже, можна сказати, що позичальника можна віднести до класу А.

Уперше техніка кредитного скорингу була запропонована американським економістом Д. Дюраном. Для відбору позичальників за споживчим кредитом Дюран зауважував, що введена ним формула може допомогти кредитному працівнику легко й швидко оцінити якість звичайного претендента на кредит, але в екстраординарних випадках її прогнозні якості послаблюються [5].

Д. Дюран виявив групу факторів, що дозволяють, на його думку, з достатньою достовірністю визначити ступінь кредитного ризику при отриманні споживчого кредиту. Він використовував такі коефіцієнти при нарахуванні балів:

1. Вік: 0,01 за кожен рік більше 20 років (максимум 0,3).

2. Стать: жіноча – 0,4, чоловіча – 0.

3. Термін проживання: 0,042 за кожен рік проживання в даній місцевості (максимум 0,42).

4. Професія: 0,55 за професію з низьким ризиком, 0 – за професію з високим ризиком, 0,16 – для інших професій.

5. Робота в галузі: 0,21 – підприємства загального користування, державні установи, банки та брокерські фірми.

6. Зайнятість: 0,059 за кожен рік роботи на даному підприємстві (максимум – 0,59).

7–9. Фінансові показники: 0,45 – за наявність банківського рахунку, 0,35 – за володіння нерухомістю, 0,19 – за наявності полісу страхування життя.

Використовуючи ці коефіцієнти, Д. Дюран визначив межу, що поділяє позичальників з високою та низькою якістю, – 1,25 бала. Клієнт-фізична особа, який

набрав більше 1,25 бала, може бути віднесений до групи помірному ризику, а той, котрий набрав менше 1,25 бала, вважається небажаним для банку.

Метод скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит у присутності клієнта. У французьких банках клієнт, який попросив персональний кредит і заповнив спеціальну анкету, може отримати відповідь про можливість надання споживчого кредиту протягом кількох хвилин.

Для більшої повноти скористаємося методикою скоринг-аналізу стану позичальника-фізичної особи за моделлю, запропонованою Д. Дюраном. Розрахунки наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Оцінка кредитоспроможності позичальника з використанням моделі Д. Драна

Показник	Оцінка, бали
Вік	0,25
Термін проживання в даній місцевості	0,42
Стать	0
Професія	0,16
Робота в галузі	0
Зайнятість	0,177
Наявність рахунку в банку	0,45
Володіння нерухомістю	0,35
Сумарний бал	1,807

Як видно з табл. 5, позичальник набрав 1,807 бала, тобто його можна віднести до групи клієнтів помірному ризику.

Для порівняння розраховано інтегрований показник кредитоспроможності (табл. 4) [2].

Таблиця 4

Визначення інтегрованого показника фінансового стану позичальника-фізичної особи

Показник	Норма	Значення показника	Вагомість показника	Остаточне значення
1	2	3	4	5
Коефіцієнт платоспроможності позичальника (Кпп)	2,0	1,63	8	13,04
Коефіцієнт платоспроможності сім'ї (Кпс)	2,0	1,77	7	12,39
Коефіцієнт забезпечення (Кз)	1,5	2,0	10	20,0
Наявність власної нерухомості (ВН)	1,0	1,0	3	3,00
Наявність постійної роботи (ПР)	2,0	2,0	1	2,00
Всього:				50,43

Як видно з табл. 4, розрахункове значення інтегрованого показника становить 50,43, що дозволяє віднести позичальника-фізичну особу до позичальників класу А.

Висновки. Підбиваючи підсумки, можна сказати, що за трьома наведеними методиками розрахунку кредитоспроможності позичальника отримано однаковий результат, котрий свідчить про те, що ці три моделі можна успішно використовувати на практиці. За якою саме методикою розраховувати кредитоспроможність позичальника, повинен обирати сам банк.

Упровадження скорингових систем у практику українських банків необхідне як для самих банків щодо впевненості в поверненні кредиту позичальником, так і для позичальників, для яких скорингова система відчутно скоротить час на прийняття банком рішення про видачу кредиту.

Література

1. Камінський А. Б. Моделювання фінансових ризиків [текст] : Монографія / А. Б. Камінський. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 306 с.

2. Кириченко О. А. Банківське кредитування споживчого ринку: проблеми розвитку [текст] / Л. В. Патерікіна // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – 7(85). – С. 182–199.

3. Ковалев А. Оценка кредитных рисков [текст] / А. Ковалев // Финансовый директор. – 2007. – № 6. – С. 80–86.

4. Кредиты, депозиты и другие услуги банков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.finka.com.ua/tovary-v-kredit/index.html>

5. Крістіюгло Г. М. Використання скорингових моделей в умовах невизначеності та ризику споживчого кредитування [текст] / Г. М. Крістіюгло // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 7(74). – С. 86–90.

6. Офіційний сайт «Приватбанку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.privatbank.com.ua>

Summary. The article considered the methods of lender's evaluation and proved effectuality of using score model, when consumer credit issue in condition of indeterminacy and risk on the example of the concrete bank.

Keywords: consumer lending, risk, credit risk, scoring.